

ข้อคิดเห็นต่อบทความ “นโยบายส่งเสริมการอ่านของประเทศญี่ปุ่น และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับประเทศไทย”

โดย รศ.ดร.ชวินทร์ ลีนะบรรจง
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.ภาพรวม

เนื้อหาของบทความนี้เป็นการเรียบเรียงมาจากรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายส่งเสริมการอ่านของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ” โดยคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

ในภาพรวมพบว่าไม่ปรากฏกรอบในการวิจัยอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมตามมาตรฐานงานวิจัยโดยทั่วไป กล่าวคือไม่ปรากฏประเด็นปัญหาการวิจัย เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะต้องปรากฏแม้จะเป็นบทความที่ excerpt ออกมาจากงานวิจัยก็ตาม การกล่าวแต่เพียงปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยแวดล้อม และนำเอาข้อสรุปและประสบการณ์มาขยายเป็นรายละเอียดจึงเป็นการนำเสนออย่าง “ไม่มีที่มาที่ไป”

องค์ประกอบของบทความเท่าที่ปรากฏน่าจะมี 6 ส่วนประกอบด้วย

- 1) หน่วยงานที่สำคัญด้านการศึกษาและส่งเสริมการอ่าน
- 2) วัฒนธรรมการอ่านของคนญี่ปุ่น
- 3) มั้งะ
- 4) ห้องสมุดในประเทศญี่ปุ่น
- 5) นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สำคัญใน 3 ช่วงคือ ก่อนปีค.ศ.1988 ระหว่างปีค.ศ.1988 - 2000 และ ระหว่างปีค.ศ.2001-2008
- 6) จากประสบการณ์ของญี่ปุ่นสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายของไทย

สิ่งที่ปรากฏก็คือ แต่ละส่วนมีความเชื่อมโยงกันบ้าง แต่เน้นการนำเสนอข้อเท็จจริงที่ไปค้นพบมาเป็นหลักโดยขาดกรอบแนวคิดที่ชัดเจนในเรื่องของ “การอ่าน” ว่าทำไมจึงต้องส่งเสริมหรือมีความสำคัญอย่างไรต่อส่วนอื่นๆ เช่น ต่อการพัฒนาประเทศ หรือต่อประสิทธิภาพของคนญี่ปุ่น เป็นต้น

เนื่องจากหัวข้อเรื่องของบทความนี้คือ “นโยบาย” ซึ่งเป็นชุดของมาตรการที่นำมาใช้แก้ไขปัญหของ “การอ่าน” ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกรอบการวิเคราะห์อย่างชัดเจนเป็นระบบว่า เหตุใด “การอ่าน” จึงมีปัญหา ก่อนที่จะมาทำนโยบายส่งเสริม

การใช้กรณีเปรียบเทียบเป็นเครื่องมืออาจทำได้แต่ก็ต้องมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนว่าจะเปรียบเทียบอย่างไร หวังผลอะไร เพื่อนำผลการเปรียบเทียบที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นนโยบายต่อไป

2. ความสมบูรณ์ถูกต้องของเนื้อหาในเชิงวิชาการ

2.1. สิ่งที่พบมากก็คือการกล่าวอ้างลอยๆโดยไม่มีที่มาหรือแหล่งอ้างอิง เช่น คนญี่ปุ่นอ่านหนังสือเฉลี่ยเดือนละ 2 เล่ม (หน้า 4 ย่อหน้าสุดท้าย) มังงะในญี่ปุ่นมีมากถึง 281 ประเภท (หน้า 5 ย่อหน้าแรก) ประเด็นก็คือควรมีการอ้างอิงอย่างเป็นระบบแม้จะเป็นบทความก็ตาม

นอกจากนี้แล้วความถูกต้องของข้อมูลก็นำมาอ้างอิงควรได้รับการตรวจสอบ เช่น จากการสำรวจทั่วประเทศพบว่า มีพื้นที่ระดับจังหวัดอีกประมาณร้อยละ 40 ที่ยังไม่มีห้องสมุดประชาชน (หน้า 8 บรรทัดสุดท้าย) นอกจากนี้ไม่มีที่มาแล้วยังชวนให้สงสัยอีกว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดสำหรับประเทศญี่ปุ่น

2.2. กรอบแนวคิดในเรื่อง “การอ่าน” ควรมีความชัดเจน เพราะเป็นการสร้าง imaginary power ให้กับคนที่อ่านหนังสือโดยเฉพาะเพราะหนังสือมิใช่ภาพเช่น มังงะ หรือภาพยนตร์ เป็นสิ่งสำคัญที่สื่ออย่างคอมพิวเตอร์ไม่สามารถทดแทนได้

การอ่านมิใช่ยอดพิมพ์หนังสือหรือนิตยสารที่จะนำมาเป็นตัวแทนได้ ดังนั้นควรใช้ด้วยความระมัดระวัง เช่นเดียวกันการได้หนังสือกับการอ่านแม้จะมีความเชื่อมโยงกันสูงแต่ก็มิได้หมายความว่าหนังสือมากแล้วจะทำให้มีคนอ่านมาตามไปด้วย แม้จะมีการอ้างถึง “มังงะ” แต่มิได้แจกแจงหรืออธิบายอย่างชัดเจนว่ามีอิทธิพลอย่างไรกับ “การอ่าน”

2.3. แม้ว่าสมมุติฐานในประเด็นเรื่อง การอ่านหนังสือที่ลดลง อันอาจจะเนื่องมาจากอิทธิพลของสื่อใหม่ๆที่มีให้เลือกเข้าถึงได้อย่างเสรี ดังที่ปรากฏในหลายๆแห่ง เช่น หน้า 15 ย่อหน้าที่ 3 แต่ควรระมัดระวังในเรื่องการตีความ

คนญี่ปุ่น(หรือแม้แต่คนไทย) แม้จะมีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูง มีอัตราการศึกษาระดับสูง แต่ด้วยอัตราการเพิ่มประชากรที่คงที่หรือลดลงสวนทางกับการเพิ่มขึ้นของสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หรือ e-book อัตราการอ่านหนังสือที่เป็น hard copy ย่อมจะลดลงในเชิงตัวเลขหากวัดจากจำนวนหนังสือกับจำนวนประชากร

แต่ในข้อเท็จจริงการอ่านจะลดลงในทุกกลุ่มอายุหรือโดยรวมหรือไม่ ยังเป็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่ยังต้องพิสูจน์ให้ชัดเจน เพราะ “การอ่าน” อาจไม่ได้สะท้อนให้เห็นโดยตรงกับยอดจำหน่ายหนังสือออกใหม่อันเนื่องมาจากหนังสือมีเนื้อหาไม่น่าสนใจ มีราคาแพงเกินไป หรือการอ่านหนังสือมือสองจากการเช่าหรือจากตามร้านค้า ห้องสมุด หรือจากสื่อ electronic อื่นๆ ที่ล้วนแต่เป็นการอ่านทั้งสิ้น เป็นต้น

2.4. ประเด็นที่น่าจะมีการวิเคราะห์แต่ไม่ปรากฏก็คือ การออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอ่านให้สามารถนำเอาไปปฏิบัติได้ เช่น กรณีห้องสมุดโรงเรียน เพราะจะเป็นมาตรการเชิงนโยบายที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาลที่เข้าๆ ออกๆ อยู่เสมอๆ

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายของไทยจากประสบการณ์ของญี่ปุ่น

ประเด็นที่ควรระมัดระวังก็คือ ปัจจัยทางสังคม เช่น วัฒนธรรมการอ่าน หรืออัตราการรู้หนังสือ ตัวอย่างเช่น การเสนอแนะให้ใช้โครงการ bookstart อาจได้ผลสำเร็จที่ดีในญี่ปุ่นแต่อาจล้มเหลวได้ง่ายในไทย เนื่องจากอัตราการรู้หนังสือของพ่อแม่ที่อาจมีแตกต่างกัน หากพ่อหรือแม่ไม่รู้หนังสือหรืออ่านหนังสือไม่แตกจะอ่านให้ลูกฟังได้อย่างไร เป็นต้น จึงทำให้ข้อเสนอที่ปรากฏดูตื่นเขินและอาจไม่เหมาะสมกับประเทศไทย

